

TURİZM SEKTÖR RAPORU

HAZİRAN 2022

HOPA

1)SEKTÖRÜN TANIMI

Turizm hareketi 20. Yüzyıl insanın özgür bir yer değişme hareketi olarak görülmekle birlikte esasen yer değiştirme hareketi insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüzde milyonlarca insan çeşitli nedenlerle yaşadıkları yerlerden başka yerlere geçici sürelerle seyahat etmektedir. İlk insanın yer değiştirme hareketinin neden yiyecek bulma amaçlı olarak gerçekleşirken Ortaçağ insanı dini nedenlerle seyahat etmiştir. İlk çağlarda en çok seyahat eden insanlar Romalılarıdır. Romalıları zevk için seyahat eden ilk turistler oldukları ve ünlü tapınakları ve eserleri görmek için seyahat ettikleri bilinmektedir. En gözde olanlar Mısır Piramitleri ve tarihi anıtlardır. Orta Çağda Roma İmparatorluğu'n çöküşüne paralel olarak Avrupa ve Ortadoğu'da turizm genişlemeye başlamış ve din önemli bir seyahat nedeni olmuştur. Ortaçağın en önemli yer değiştirme hareketleri, İslam'ın hızlı yayılmasına paralel olarak her yıl birçok insanın, Mekke ve Medine'yi ziyaret etmesi ve Hristiyan ve Müslüman toplulukları arasında yaşanan Haçlı Savaşlarıdır.

Turizm kelimesinin Latince 'de dönmek, etrafını dolaşmak geri dönmek anlamına gelen 'tornus' kökünden türediği sanılmaktadır. İngilizcedeki 'tour' kelimesi de bu sözcükten türemiştir. Tour kelimesini ilk defa 17. Yüzyılda, genç İngiliz soylularının eğitimleri için Avrupa'daki tarihi, kültürel, bilimsel ve doğal güzelliği bulunan yerleri ziyaretler için kullanılmıştır.

Turizm kavramı ile ilgili olarak farklı tanımlar yapılmaktadır. Turizm kavramının tanımlanmasında genellikle dinamik bir unsur olan 'seyahat' faktörü önemlidir. İnsanların yaptıkları tüm seyahatler turizm faaliyeti olarak değerlendirilememektedir. Bir seyahatin turizm faaliyeti olarak değerlendirilebilmesini genellikle seyahat amacı belirlemektedir. Seyahatin amacı yanı sıra bazı yaklaşımlara göre uzaklık bir faaliyetin turizm hareketi değerlendirilmesinde önemli bir faktördür. Örneğin; Kanada'da bir faaliyetin turizm hareketi sayılabilmesi için kişinin yaşadığı yerden 80 km uzağa gitmesi gerekir. Uzaklığın yanı sıra gidilen bölgede konaklama, sürekli olarak kalmama, gelir elde etmeme gibi hususlar da turizm tanımı kapsamında dikkate alınan önemli faktörleridir.

Turizm insanların sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları yerler dışına ticari amaç gütmeksizin gezme, görme, eğlenme, dinlenme vb. amaçlarla yaptıkları 24 saati aşan ya da en az bir gecelemeye oluşan seyahatler ve ziyaretçilerin bu seyahatler sırasındaki geçici konaklamalarından doğan ilişkiler bütünüdür.' Tanımın bileşenleri dikkate alındığında turizm olayının aşağıdaki unsurlardan meydana geldiği görülmektedir. Bir faaliyetin turizm hareketi olarak değerlendirilebilmesi için;

- Yer değiştirme hareketinin olması
- Geçici olması ve ikamet edilen yere geri dönülmesi
- En az 24 saati geçmesi ya da bir geceleme yapılması,
- Gezi amacının ticari olmaması ya da gezme, görme, eğlenme vb. gibi boş zaman değerlendirme faaliyetlerini içermesi,
- Konaklama, eme içme, eğlence vb. gibi turizm hizmetlerinde ve faaliyetlerinden yararlanılması

gibi hususları içermesi gerekir.

2)TURİZM SEKTÖRÜNÜN SINIFLANDIRILMASI

Bir ekonomide genel olarak ü. Temel sektörden bahsedilir. Sektörler, tarihsel gelişim süreçleri dikkate alınarak üç başlıkta incelenmektedir. Bunlar tarım, sanayi ve hizmetler sektörleridir. Günümüzün gelişmiş ülkelerinin ekonomileri incelendiğinde hizmetler sektörünün bu ülkelerin ekonomileri içerisinde büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Turizm sektörünün bu ülkelerin ekonomileri içerisinde değerlendirilmektedir. Hizmetler sektörünün bir alt sektörü olan turizm sektörünün kendi içerisinde altı farklı endüstriyi barındırdığı görülmektedir. Turistik ürün bütün bu endüstrilerin oluşturduğu heterojen bir üründür. Turistik ürün, bir turistin seyahat amacıyla evinden çıkıp, tekrar evine dönünceye kadar geçen süreçte satın aldığı mal ve hizmetlerin bütünüdür.

Konaklama endüstrisi, turistlerin konaklama ihtiyaçlarını karşılayan her türlü konaklama işletmesini kapsayan endüstridir. Bu endüstri içerisinde turizm işletme belgesi tesisler(1-5 yıldızlı oteller, özel belgeli tesisler) ve belediye belgeli tesisler olmak üzere her türlü otel, motel, tatil köyü, apart otel, pansiyon, kamping vb. işletmeler yer alır.

Seyahat endüstrisi, turistik ürünün oluşturulması ve dağıtılmasında yer alan turizmin aracı işletmelerini kapsamaktadır. Seyahat acentaları, tur operatörleri ve tur toptancıları gibi işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmeler paket turları hazırlarlar ve satışını gerçekleştirirler.

Ulaştırma endüstrisi, turistlerin sürekli yaşadıkları yerlerden turizm destinasyonlarına ulaşmalarını sağlayan havayolu, karayolu, demiryolu ve denizyolu işletmeleridir.

Yiyecek ve içecek endüstrisi, turistlere yiyecek-içecek hizmeti sunan işletmeleri kapsamaktadır. Bu işletmeler restoran, bar, gece kulübü, kafeterya vb. gibi işletmelerdir.

Rekreasyon endüstrisi, turistlerin eğlenmek ve hoş vakit geçirmek amacıyla katıldıkları etkinlikleri sunan her türlü casino, disko, bar, tiyatro, konser salonu, müze, sinema, sanat galerisi hayvanat bahçesi, parklar, eğlence merkezleri(Örneğin; Disneyland),atlı spor, golf, kayak, tenis vb. gibi işletmelerdir.

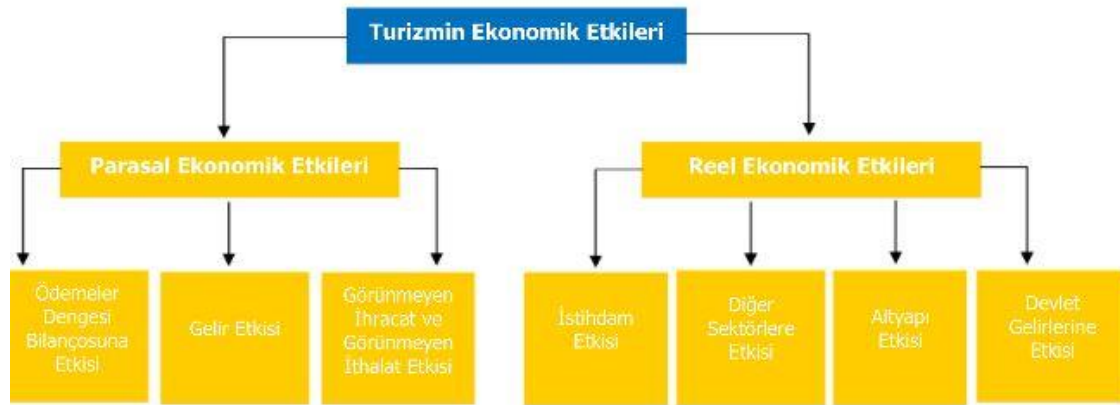
Hediyelik eşya endüstrisi, turistlerin hatıra eşyası olarak satın aldığı ürünleri üreten ve satan her türlü işletmedir.

Turizm milli gelire olan katkısı, sağladığı döviz geliri ile ödemeler dengesi açıklarının kapatılmasındaki önemli fonksiyonları nedeniyle birçok ülke ekonomisinde büyük rol oynamaktadır.

Ekonomik gelişmeni itici ve sürükleyici bir unsuru olan turizm; mal ve hizmetlerin tüketimini de arttırmaktadır. Bu yönüyle de turizm bu mal ve hizmetlerin tüketimini de arttırmaktadır. Bu yönüyle de turizm bu mal ve hizmetleri üreten işletmeler için de önemli bir gelir kaynağını ifade etmektedir. Turizmin kendinden başka kendine girdi sağlayan 37 farklı sektörü de etkilediği bilinmektedir. Turist sayısındaki artışla birlikte kişilerin ihtiyaçlarının sayıca artması, daha çok mal ve hizmet üretme zorunluluğunu ve bun bağlı olarak ve buna bağlı olarak da yatırımları, üretimi ve gelirleri arttırmıştır. Otomasyona geçme imkânları sınırlı olan turizm endüstrisi geniş kitlelere iş imkânı sağladığından

istihdamın en fazla olduğu emek yoğun sektörlerden biridir. Turizm ayrıca yarattığı uyarıcı etkiler nedeniyle dolaylı olarak da diğer kesimlerde istihdam ve gelir düzeyleri arttır.

Turizmin ekonomik etkileri iki başlık altında incelenmektedir (Bkz Şekil 2). İlki parasal ekonomik etkilerdir. Parasal ekonomik etkilerin başlıcaları; turizm hareketleri sonucunda elde edilen gelirlerin ödemeler dengesi bilançosuna katkısı, turizm gelirlerinin ekonomi içinde dağılımı sonucunda ortaya çıkan gelir etkisi başka bir ifadeyle çarpan etkisi ve görünmeyen ihracat ve görünmeyen ithalat etkisidir. Turizm harcamalarının ekonomideki ilk etkileri direkt harcamalar olarak nitelendirilmektedir. Birinci aşamada, turistlerin yaptığı harcamalar, ekonomide konaklama tesisleri, ulaştırma işletmeleri vb. kuruluşlar için direkt gelirleri oluşturmaktadır. Turizm işletmelerinin istihdam etkileri personele ödedikleri ücretler, mal ve hizmet alımları, ek bir talep yaratacağından bu ek talebin karşılanması için istihdamın arttırılması ya da ücretlerin yükseltilmesine paralel olarak artan tüketim harcamalarını ekonomide uyarılmış etkiler yaratarak bir canlanmaya neden olmaktadır. Hükümetler, ekonomi içinde tekrar dağılması sonucunda oluşturduğu gelir etkisi nedeniyle turizmi önemsemekte ve büyük ölçüde desteklemektedir.(Muğla Bölgesi Turizm Sektörünü Uluslararası Rekabetçilik Analizi Raporu)

Şekil:2 Turizmin Ekonomik Etkileri

Kaynak: Olalı ve Timur

Turizmin ekonomik etkilerinden ikincisi ise reel ekonomik etkisidir. Reel ekonomik etkiler dört başlık altında incelenmektedir. Bunlar; istihdam etkisi, diğer sektörler etkisi, altyapıya etkisi ve devlet gelirlerine etkisidir. Özellikle turizmin emek yoğun özelliği nedeniyle işsizlik sorunu ile baş etmede bir araç olarak algılanması turizmin istihdam etkisini hükümetler açısından önemli hale getirmektedir. Turizm sektöründe tarım, gıda, içki, tütün mamulleri, dokuma, giyim gibi sanayi sektörlerinin ve çeşitli hizmet kollarının ürünleri kullanıldığından turizmin bu sektörler üzerinde önemli gelir yarattığı görülmektedir. Turizm ayrıca bu sektörlerde istihdam edilen kişi sayısının arttırılmasına neden olduğu için uyarılmış istihdam etkisi getirmektedir.

Turizmin reel ekonomik etkileri içinde yer alan altyapı etkisi, turistlerin seyahat deneyiminden en fazla tatmini sağlamaları için turistik destinasyonların altyapısının (ulaştırma, iletişim, sağlık vb.) geliştirilmesi için yapılan çalışmaları içermektedir. Turist memnuniyeti için yapılan bu çalışmalar

turizm destinasyonunun yerel halkı tarafından da kullanıldığı için bu yatırımlar yerel halk için de yapılmış olmaktadır ki bu haliyle turizm hareketleri sayesinde destinasyonun alt yapısı gelişmektedir. Son olarak turizm hareketleri sonucunda oluşan gelirden devletin aldığı vergiler, harçlar, resimler vb. devletlerin gelirlerini artırmaktadır.(Muğla Bölgesi Turizm Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Analizi Raporu)

3)DÜNYA GENELİNDE TURİZM SEKTÖRÜNÜN DURUMU

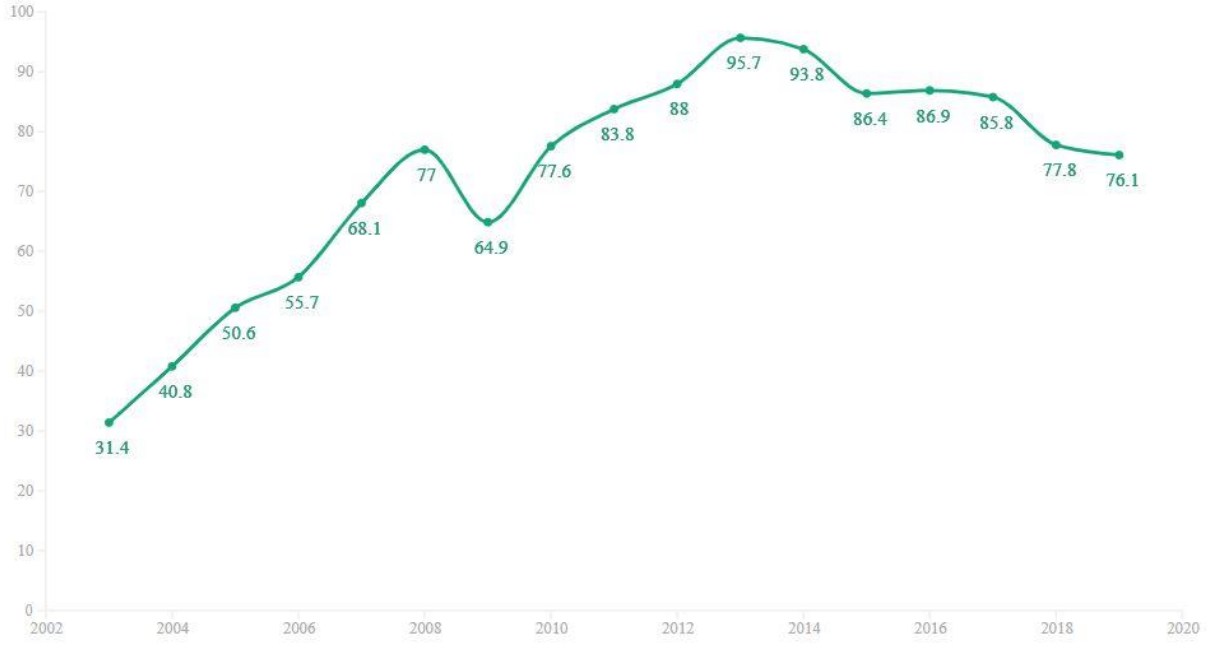
COVID-19 salgınının hemen hemen bütün dünyaya ulaşmasının ardından kısa zamanda ülkeler sınırlarını diğer ülkelere kapatmış, uçak seferleri durdurulmuştur. Aynı zamanda küresel ölçekte tüm seyahatler dururken, bu süreçte ülkemiz de kaçınılmaz olarak olumsuz etkilenmiştir. COVID-19 salgınının tüm dünyaya yayılması ile ülkeler vatandaşlarının yurt dışı ve şehir dışı seyahatlerini de kısıtlamaya başlamış, bu durum turizm faaliyetlerini durma noktasına getirmiştir.

Turizm sektörü ekonomi için oldukça önemli bir sektördür. Ülkeye önemli miktarda döviz girdisi sağlamanın yanı sıra istihdama da olumlu etki ederek, millî gelire katkı sağlamaktadır. Bacasız sanayi ifadesiyle ülkemizde yaygın olarak benimsenen turizm sektörü ile ülkeye döviz girişi sağlanır, dış ticaret dengesine olumlu katkılar yapılır, bağlantılı sektörlerde de büyüme görülür. Turizm sektörüne yapılan yatırımlar ile aynı zamanda bölge halkının da gelişmesi sağlanır.

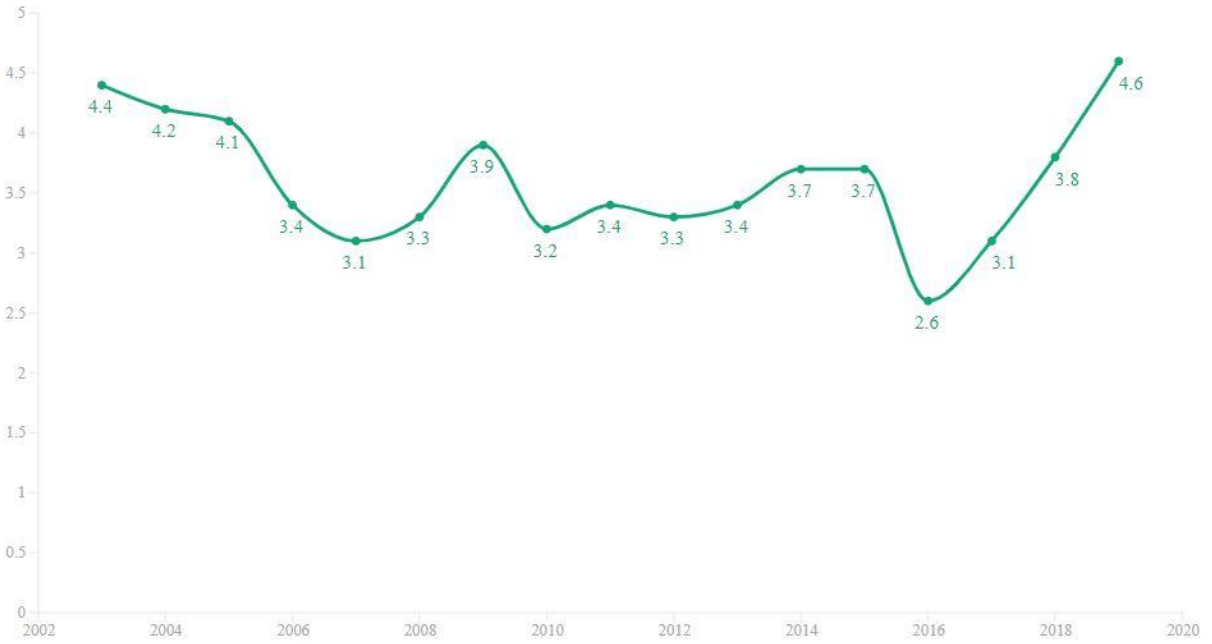
Turizm sektörünün ödemeler dengesine, hane halkı gelirine, istihdam ve ihracat alanındaki katkıları ile ekonomik gelişim sağlama ve döviz girdisi yaratması gibi birçok nedenlerle ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde oldukça önemli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle turizm sektöründe oluşan sıkıntıların ekonomiye olumsuz etkileri katlanarak büyümektedir.

Şekil:1 (Turizm Geliri)

Şekil:2

Şekil:3

Şekil 2’de yer alan veriler incelendiğinde turizm gelirlerinin 2007 ve 2016 yıllarında keskin bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Turizm sektörünün uluslararası koşullardan oldukça etkilendiği bu verilerden de net bir şekilde anlaşılmaktadır. Genel anlamda değerlendirme yapıldığında, turizm geliri verilerinin olağanüstü koşullar haricinde yükselen bir eğilime sahiptir.

Şekil 2’de yer alan veriler ülkemizin millî gelir verileridir. Millî gelir verilerinin turizm sektörü gelirleri ile oldukça bağlantılı olduğu söylenebilir. Bunun net bir şekilde açıklanması için turizm sektörünün millî gelir içindeki payı rakamlarına bakmak gereklidir.

Şekil 3’de yer alan veriler incelendiğinde, turizm sektörünün ülkemiz ekonomisi için ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir. Turizm sektörünün millî gelirdeki yıllar içindeki payının artış eğiliminde olduğu bu şekilde de net net olarak görülmektedir. Turizm sektöründe yaşanan sıkıntıların millî geliri doğrudan etkileyerek ülke ekonomisine olumsuz katkılar oluşturduğu barizdir.

Ülkemizde COVID-19’un ilk kez görüldüğü 2020 yılı Mart ayına kadar süregelen faaliyetler, vakanın ortaya çıkmasıyla birdenbire kesilmiştir. Salgın, ekonomide hem arz yönlü hem de talep yönlü sıkıntılara yol açmış olduğundan, neredeyse bütün iş kollarını olumsuz etkilemiştir. Ancak bazı sektörler diğerlerine göre daha fazla darbe almıştır. Bu sektörlerden belki de en önemlisi turizm sektörüdür. Tüm ülkelerde yasaklanan şehir dışı ve uluslararası seyahatler, iş toplantıları gibi turizm sektörünün en önemli gelir kaynaklarının yok olması ile birçok otel faaliyetlerini tamamen kapatırken, bazıları da kontrollü şekilde rezervasyon almaya devam etmiştir.

COVID-19 salgınının diğer ülkelere sıçrayıp, küresel bir salgın ilan edilene kadar geçen süreçte, turizm sektöründe faaliyetler devam etmiştir. Ancak ülkemizde büyük bir umutla girilen 2020 yılında, özellikle Mart ayından itibaren küresel uçuşların azalması, uluslararası fuarların iptal edilmesi ve dünya çapında seyahat yasaklarının gelmesi, 2020 yılı yaz aylarına ilişkin yapılan tatil rezervasyonlarının ve önceden alınan uçak biletlerinin iptal edilmesine, bir kısmının da ertelenmesine neden olmuştur.

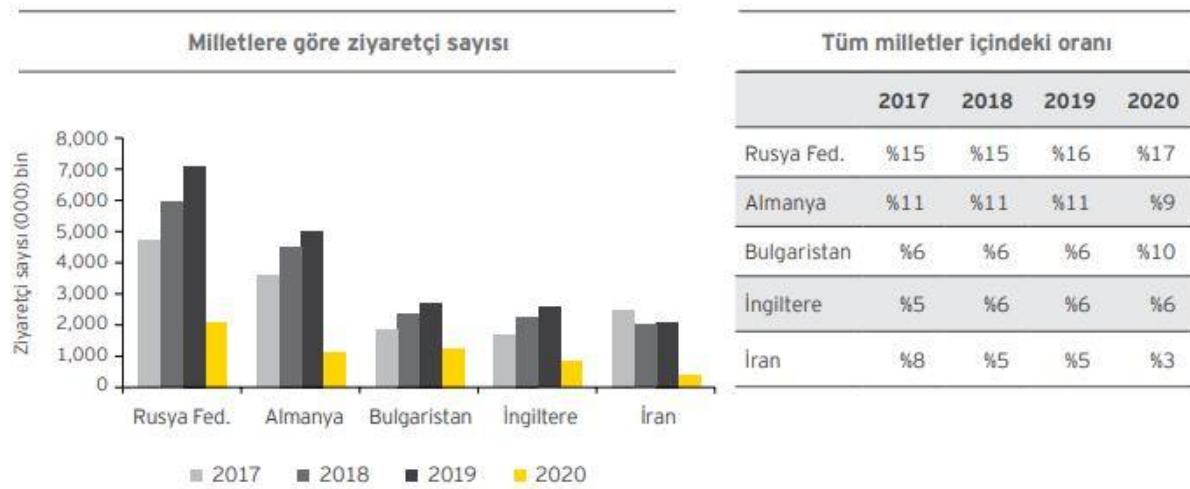
2020 yılının ilk aylarında Çin’den sonra diğer ülkelerde vakaların görülmesi ile turizm sektöründe yavaşlamalar yaşanmaya başlamıştır. Mart ayından sonra ise sektörde keskin düşüşler yaşanmıştır. Nisan ve Mayıs aylarında kapanmaların yaşanmasıyla tüm dünyada turizm sektörü adeta donmuştur. Toplu karantinalar ile tüm dünyada eve kapanmalar yapılmış olup, seyahat yasakları getirilmiştir. Haziran ayından sonra ise ülkemizde olduğu gibi diğer birçok ülkede de normalleşme adımları atılmaya başlanmış, kısmen de olsa sektör hareketlenmeye başlamıştır. Uçuş sayıları artmaya başlamış, bazı ülkelerde giriş ve çıkışlar serbest hâle gelmiştir. Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında normalleşme adımları iyice hızlanmıştır. Normalleşme adımlarının hızlanmasıyla verilerde düzelme yaşanmaya başlamış, ancak sektörde yaşanan kayıpların geri kazanılmasına yetecek kadar hareketlenme görülmemiştir. Ekim ayından sonra havalanın da soğumasıyla vaka sayıları yeniden artışa geçmiş olup bazı ülkelerde yeniden karantina uygulamaları yapılmıştır(Arslan,2021)

4)TÜRKİYE TURİZM SEKTÖRÜ

Pandemi öncesi turizm Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını, hareketliliği büyük ölçüde kısıtladığından başta turizm sektörü olmak üzere birçok sektörü olumsuz yönde etkiledi. Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm sektörü özellikle Türkiye gibi büyük paya sahip olduğu ülkelerde, ekonomi için büyük önem taşıyor. Covid-19’dan önce Türkiye, turizm sektöründe pozitif yönde bir eğilim yaşamaya devam etti. Türkiye’de 2019 yılında turizmin gayrisafi milli hasılaya doğrudan katkısı 37,5 milyar dolar olarak gerçekleşti ve 51,9 milyon ziyaret eden turist sayısı ve 34,5 milyar dolar turizmden elde edilen gelir ile son 9 yıldaki en yüksek rakamlara ulaştı. 2019 yılında Dünya Turizm Örgütü’ne göre ziyaret eden turist sayısı bazında Dünya’da ilk 10 turizm destinasyonu arasında yer aldı. Türkiye’nin toplam turizm geliri, 2019 yılında TÜİK’e göre bir rekor olarak bir önceki seneye göre %17 artışla 34,5 milyar dolara ulaştı. Kişi başı ortalama harcama 666 dolar, gecelik ortalama harcama ise 68 dolar oldu. Türkiye’yi ziyaret eden turist sayısı, 2019 yılında bir önceki seneye göre %14 artarak 51,9 milyon olarak gerçekleşti. 2019 yılında 7 milyon ziyaretçi ile Rusya, Türkiye’ye en çok turist gönderen ülke oldu. Almanya 5 milyon turist ile listede ikinci sırada yer

alırken, Almanya'yı 2,7 milyon turist ile Bulgaristan, 2,6 milyon turist ile İngiltere ve 2,1 milyon turistle İran takip etti.

Türkiye'de ilk Covid-19 vakasının 11 Mart 2020 tarihinde tespit edilmesiyle kısıtlamalar başladı. Pandeminin başlangıç yılı olan 2020'de Türkiye'nin toplam turizm geliri %65 azalışla 12,1 milyar dolara Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısı pandemi sebebiyle gerçekleşen uçuş ve seyahat yasakları sebebiyle %69 azalışla 15,8 milyona geriledi. Ziyaretçilerin %80'i yurt dışında ikamet eden yabancı ziyaretçiler iken %20'si yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları oldu. 2020 yılında da Türkiye'ye en çok turist 2,1 milyon kişi ile önceki yıla göre %69,7 azalış olsa da Rusya'dan geldi. Rusya'yı 1,2 milyon ziyaretçi ile Bulgaristan, 1,1 milyon ziyaretçi ile Almanya, 821 bin ziyaretçi ile İngiltere ve 386 bin ziyaretçi ile İran takip etti. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre, 2020 yılında Türkiye'de yerli ve yabancı ziyaretçilerin en çok konakladığı iller sırasıyla Antalya, İstanbul ve Muğla oldu.

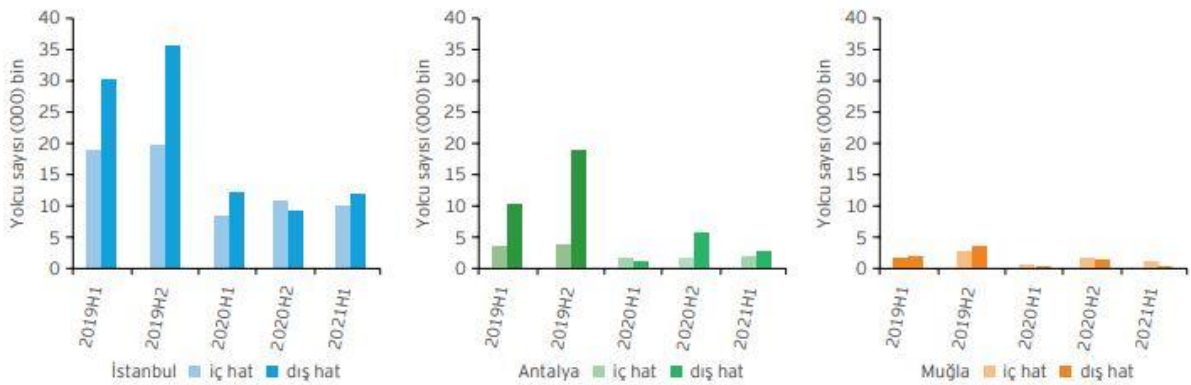
Türkiye'nin turizm geliri, kısıtlamaların kısmi olarak başladığı 2020 yılının ilk çeyreğinde 4,1 milyar dolar olarak gerçekleşmişken, 2021 yılının ilk çeyreğinde %40 azalışla toplam 2,5 milyar dolar olarak gerçekleşti. 2021'in ikinci çeyreğinde turizm gelirinin yaklaşık 3 milyar dolar olarak gerçekleşmesiyle birlikte 2021'in ilk yarısında 5,5 milyar dolar turizm geliri elde edilmiş oldu.

Turizm geliri - Ziyaretçi sayısı

Türkiye'yi 2020 yılının ilk çeyreğinde 5,6 milyon kişi ziyaret etti. 2021 yılının ilk çeyreği dikkate alındığında ise %54 azalışla 2,6 milyon ziyaretçiye ulaşıldı. 2021 yılının ikinci çeyreğinde 4 milyon kişinin ziyaret etmesiyle 2021 yılının ilk yarısında yaklaşık 6,6 milyon kişi Türkiye'yi ziyaret etmiş oldu. Turizm sektörüne önemli bir katkısı olacağı düşünülen Galataport İstanbul'a, Nisan ayında yanaşması planlanan ve salgın nedeniyle ertelenen ilk geminin 2021 4. Çeyrek'te gelmesi beklenmektedir. Türkiye Otelciler Birliği (TUROB) tarafından gelen – giden iç ve dış hat yolcu trafiğinin açıklandığı Havalimanı İstatistikleri'ne göre, pandemi öncesi ve pandemi dönemi karşılaştırıldığında uluslararası seyahat yasaklarının etkisiyle dış hat yolcu sayısındaki azalışın iç hatta göre daha fazla olduğu gözlemlendi. 2021 yılının ilk yarısı bir önceki yılın ilk yarısıyla karşılaştırıldığında ise İstanbul'daki havalimanlarında iç hatta %15 ve toplamında %3'lük bir artış görülürken, dış hatta %5'lik azalış görüldü. Antalya Havalimanı ve Muğla'daki havalimanlarında ise 2021 yılının ilk yarısında 2020 yılının ilk yarısına kıyasla özellikle dış hatlar ziyaretçi sayısında ciddi bir artış görüldü. 2021 yılında bir önceki yıla göre hava trafiğinde artış görülse de 2019'daki seviyeler yakalanamadı.

Havalimanı girişleri

Turizm & Yatırım Dergisi'nin 2021 yılı Ocak ayı sayısında yayınladığı "İller Bazında Yabancı Otel Zincirleri" araştırma bulgularına göre, Türkiye'nin 44 şehrinde 368 otele sahip 23 yabancı markalı otel zinciri bulunuyor. En çok yabancı markalı otel zincirine sahip olan il 140 otel ile İstanbul olurken, İstanbul'u 45 otel ile Antalya ve 25 otel ile Muğla takip ediyor. Araştırma, büyük otel gruplarının 2021 yılı ve sonrasında açmayı planladıkları 74 otel ile Türkiye'ye olan ilgilerinin devam ettiğini gösteriyor. Marriott International'ın açmayı planladığı 17 otelle otel markaları bazında yeni yatırımlarda ilk sırada yer aldığı görülüyor. Marriott'u 15 otel ile Wyndham Hotels & Resorts, 12 otel ile Hilton Grubu, 11 otel ile Continent Worldwide Hotels, 8 otel ile BWH Hotel Group, 6 otel ile Accor, 4 otel ile Radisson, 1'er otel ile ise Mandarin Oriental ve Hyatt Hotels & Resorts grupları takip ediyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan, yerli ve yabancı turist konaklamalarını içeren Konaklama İstatistikleri verisine göre, doluluk oranlarında 2021 yılı ilk altı aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında iyileşme görülürken, 2019 yılının aynı dönemindeki seviyelerin gerisinde kaldığı görülüyor. Pandemi sebebiyle özellikle konaklayan yabancı turist oranında düşüş görüldü. 2021 yılı Haziran ayında Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde İstanbul'da %36,33, Antalya'da %41,74 ve Muğla'da %36,34 doluluk oranı kaydedildi.

Türkiye konaklama doluluk oranı

İller	2019 - Haziran			2020 - Haziran			2021 - Haziran		
	Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri			Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri			Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri		
	Doluluk Oranı (%)			Doluluk Oranı (%)			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
İstanbul	%45,4	%16,29	%61,69	%2,86	%5,47	%8,32	%24,58	%11,75	%36,33
Antalya	%81,64	%7,7	%89,34	%0,2	%2,35	%2,55	%32,6	%9,14	%41,74
Muğla	%62,2	%18,98	%81,18	%0,23	%7,52	%7,75	%16,68	%19,66	%36,34

Eurostat'ın yatak doluluk oranı verisine göre, 2021 yılı Mart ayında Türkiye'de %25,95, İspanya'da %19,37, İtalya'da %12,1 ve Yunanistan'da %9,7 doluluk oranı gerçekleşti. Avrupa'nın Covid-19 salgınının yeni merkezi olarak açıklandığı 2020 yılının Mart ayını bir önceki yılın Mart ayı ile karşılaştırdığımızda, doluluk oranlarında İtalya'da %73, Türkiye'de %50, Yunanistan'da %47 ve İspanya'da %45 kayıp yaşandı.

TÜİK verilerine göre, 2021 yılının ilk çeyreğinde 943 dolar olan kişi başı ortalama harcama ikinci çeyrekte 739 dolar olurken, 2021 yılının ilk çeyreğinde 56 dolar olan gecelik ortalama harcama ise ikinci çeyrekte 57 dolar oldu. Türkiye, son yıllarda siyasi ve politik çeşitli sorunlar sebebiyle turizm sektöründe farklı dönemlerde sıkıntılar yaşadı. Diğer yandan salgının etkisini arttırmasıyla birlikte finansal borçların geri ödemesinin yönetilmesi zor bir hal aldı. 16 milyar dolara ulaşan turizm sektörü borç yükünün kendi öz kaynaklarından karşılanması zor gözükmemekte olup finansal destek gerekebileceği düşünülüyor.

Kişi Başı Ortalama Harcama (\$)				Avrupa konaklama doluluk oranı			
	2019	2020	2021		2019 Mart	2020 Mart	2021 Mart
I. çeyrek	697	727	943	İtalya	%40,0	%10,7	%12,9
II. çeyrek	625	-	739	İspanya	%53,3	%29,3	%19,4
III. çeyrek	649	722	-	Yunanistan	%21,5	%11,3	%9,7
IV. çeyrek	727	854	-	Türkiye	%38,3	%19,2	%25,9
Yıllık	666	762	-				

Pandemi, tüketicilerin davranışlarını da etkiledi. Sağlık ve güvenlik tercihleri değişen talepler arasında yerini aldı. Seyahat edenler artık, gidecekleri bölgenin risk yoğunluğuna, otelin Covid-19 tedbirlerine ve otel içerisindeki sağlık merkezine dikkat ediyor. Ziyaretçiler, konaklama tesisi tercih ederken hijyen ve temizlik kriterlerini geçmişe göre daha çok dikkate almaya başladılar. Yeni normal dönemine geçişte konaklama ve yeme-içme tesislerinin temizlik ve hijyen standartlarını denetleyen Güvenli Turizm Sertifikası programının ziyaretçilerinin tercihlerinde etkili olduğu düşünülüyor. Bununla beraber, kalabalık ortamlardan uzaklaşma ve sosyal mesafe gerekliliği sebebiyle kişilerin tatil tercihlerinde bireysel olarak yapılabilecek etkinlikleri tercih etme eğilimi artıyor. Her şey dahil konseptli konaklama işletmeleri yerine kamp yapma, karavan kiralama, denize erişimi olan ev kiralama, tekne kiralama ve butik otellerden yana tercihler ön plana çıktı. Kitle turizmi anlayışından alternatif turizm türlerine doğru değişen bir trend oluşuyor. Daha az insan temasının mümkün olduğu doğa temelli turizmde artış eğilimi beklenirken, bu eğilimin Türkiye için fırsat olduğu düşünülüyor. Ulaşımda ise Türkiye’de uçak yolculuğu yerine araç kiralamanın daha çok tercih edilme eğiliminde olduğu gözlemlendi. Son yıllarda yükselişte olan online rezervasyon başta olmak üzere dijitalleşme eğilimi de pandemi ile ivmesini arttırdı. COVID19’un fiziksel teması kısıtlaması ile turizm işletmeleri teknolojiye yararlandıkları yeni çıkış yolları arıyor. İşletmeler, alternatif bir seyahat olarak sanal gerçekliği bir araç olarak görüyorlar. Bu teknoloji turizm sektörünü canlandıracak alternatif bir yol olarak görülse de yer değiştirilmeden seyahatin mümkün olduğu bu teknolojinin turizm için bir tehlike oluşturabileceği de düşünülüyor.

Turizm sektöründeki artan dijitalleşme eğiliminin pandemi sonrasında da önemini koruyacağı öngörülmekte olup, önümüzdeki süreçte turistik işletmelerin bilgi işlem harcamalarına ayıracağı payın büyümesi bekleniyor. Pandemi ile değişen bir diğer alışkanlık ise birçok şirketin uzaktan çalışma imkânı tanıması oldu. Turizm sektöründeki trendleri de önden takip eden yenilikçi şirketlerin, uzaktan çalışma uygulamasını yaz aylarında tatil köylerine taşıma eğilimine girdiği gözlemleniyor. Şirketlerin bu eğiliminin turizm sektörünü olumlu yönde etkileyebileceği düşünülüyor. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), 2021 yılının ikinci yarısı için uluslararası seyahatte olası bir toparlanmayı dikkate aldıkları iki senaryo belirledi. Bu iki senaryo, seyahat kısıtlamalarının büyük ölçüde kaldırılması ve aşılama programlarının başarısı gibi faktörlere dayanıyor. Senaryolardan ilki, 2020 yılındaki düşüşe kıyasla 2021 yılı Temmuz ayında uluslararası ziyaretçilerin %66’lık bir artışla sonuçlanacağını öngörüyor. Fakat bu artışın yine de 2019’da kaydedilen seviyelerin %55 altında olacağını belirtiyor. İkinci senaryo ise, 2020 yılına göre gelen ziyaretçilerde %30’luk artış oranını sağlayacak 2021 yılı Eylül ayında potansiyel bir toparlanmayı öngörüyor. UNWTO, beklenen iyileşme süresi hakkında bir diğer gelecek öngörüsünü de 2021 yılı Mayıs ayında sonuçlarını yayınladığı Turizm Uzmanları Paneli’nin anketinin sonuçları üzerinden belirtiyor. Uzmanların %49’u 2024 ve sonrasında, %36’sı 2023’te, %14’ü 2022’de ve %1’i 2021’de pandemi öncesi 2019 seviyelerine dönüş olacağını belirtiyor.

Sektörün toparlanmasının önündeki en büyük engelin ise seyahat kısıtlamalarının sürekli olarak uygulanmasının yanı sıra seyahat ve sağlık protokollerindeki koordinasyon eksikliği olduğuna işaret ediliyor. Incentive Travel Industry Index (ITII) Raporu, Türkiye'nin daha önceki dönemlerde de yaşadığı zorluk ve ardından canlanma ve iyileşmeyi deneyimlemesi sebebiyle dayanıklılığını geliştirdiği ve bu durumun Türkiye için güçlü bir rekabet avantajı olarak görüldüğü ifade ediliyor. 2021 yılı Haziran ayı itibariyle uçuşların açılması, aşılamaların hız kazanması ve de 1 Temmuz 2021 itibariyle kısıtlamaların azaltılmasının etkisiyle turizm sektöründe bir toparlanma olacağı öngörülmekte idi. Fakat Haziran 2021 itibariyle Covid19 Delta varyantının ortaya çıkmasıyla beraber sektörde belirsizlik devam ediyor. Ortaya çıkan Delta varyantının daha hızlı yayılması, ülkelerin kısıtlamaları yeniden getirmesini gündeme getirdi. Bu belirsizlik ortamında açıklanan ilk yarı verileri, 2021 Haziran ayında öngörülen toparlanmanın gerçekleşmediğine işaret ederken, özellikle uluslararası turizmin iyileşme sürecinde dalgalanmalar olması bekleniyor. İç turizmin ise daha hızlı bir toparlanmayla 2021'nin ikinci yarısında önceki yıllara kıyasla büyüme kaydedeceği öngörüsü ise beklenen canlanmanın gerçekleşmemesiyle belirsizliğini koruyor.

5)ARTVİN TURİZM SEKTÖRÜ

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Artvin, Karadeniz sahil şeridinin sınır ilidir. İl'in toprakları sarp ve geçit vermeyen dağlarla kaplıdır.5000 yıllık tarihi geçmişi boyunca coğrafi konumunun uygunluğu nedeniyle değişik medeniyetlerin yaşadığı en eski yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Tarihin doğa ile kucaklaştığı İl'de farklı medeniyetlerin kalıntıları kültür turizminin zenginleşmesini sağlamıştır. İl'in zengin doğal kaynakları çeşitli turizm değerlerini oluşturmaktadır.

İlde turizm sektörü ciddi anlamda 1990'lı yılların ortalarında gelişme göstermiştir. Bu tarihten önce yabancı turist grupları turlar aracılığı ile veya bağımsız olarak gelmişlerdir. Ancak bu sayı önemli yatırımları gerektirecek çoğunluğa ulaşamamıştır. Bölgeye yoğun yabancı ziyaretçi akımı ilk olarak Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini takiben 1990'lı yılların başında olmuştur. Bu ülkelerde gelenlerin büyük bölümü iş amaçlı 'bavul ticareti' denilen hareketliliğe neden olmuşlardır.

Toplam 2 bin 727 bitki çeşidiyle Türkiye'nin en zengin ili olan Artvin'de Hatila ve Sahara milli parkları ile Borçka Karagöl, Cehennem Deresi Kanyonu, Altıparmak, Güneşli-Balıklı Şelalesi ve Tavşan Tepesi tabiat parkları olmak üzere 2 milli park, 5 de tabiat parkı bulunmaktadır.

Borçka Karagöl, Şavşat Karagöl, Maral, Mençuna ve Deliklikaya şelaleleri, Camili Biyosfer Rezerv Alanı, Hatila Vadisi Cam Seyir Terası, Kafkasör Yaylası Mesire Alanı gibi doğal güzelliklerinin yanı sıra Artvin, Ardauç ve Şavşat kaleleri, Tibet ve İşhan kiliseleri, Arhavi Çifte Köprüler, İremi Camisi gibi tarihi yapılarıyla kültür turizmi arayışında olanlara da alternatifler sunmaktadır.

2021 yılı Türkiye'ye giriş yapan vatandaş ziyaretçileri (Yurtiçi-Yurtdışı ikametle) Sınır Kapılarına ve Aylara Göre Dağılımı Artvin ili bazında giren vatandaş sayısı toplam 168.815 olup çıkan vatandaş sayısı 195.211'dir.